

užitý, a teda filozoficky nedotvorený, takže zostáva vlastne len načrtnutý na fyzikálnej rovine. Ak autor robí nejaké závery o možnej štrukturácii skutočnosti, nakoniec prichádza k substancionalizmu. To posledné, čo je základom prírody (s. 124), je nejaké Svetové pole. Je nepochybné, že postulovanie substancie Svetové pole je istým „krátkym spojením“ na základe analógie absolutizovania relatívne stáleho v štruktúrálne nekonečnej materiálnej skutočnosti. Toto Svetové pole je podľa autora základom topologického invariantu priestoru a času je podmienené substancionálnym prvkom. V súčasnej marxistickej literatúre sa uvedený problém rieši odlišným spôsobom.

V podobnom duchu sa nesie aj pokus autora diferencovať úroveň foriem priestoru, času a pohybu. Diferencuje na tri formy, a to substancionálnu, substrálnu a relačnú formu priestoru, času a pohybu. Efekt substancionalizácie sa objavil v úvahách A. K. Manejeva skôr, teda zasiah-

ol aj túto časť. Uvedené formy priestoru, času a pohybu majú byť pendantom všeobecného, vzáostného a jedinečného. Autor formuluje toto stanovisko postulatívne, bez zodpovedajúcej teoretickej analýzy.

Celkove možno prácu A. K. Manejeva hodnotiť ako zaujímavý pokus sledovania následnosti vo vývoji kategórií priestoru, času a pohybu. Konečný efekt, t. j. vyústenie do substancionalizmu, nie je adekvátny. Prejavuje sa v ňom neadekvátne zvýrazňovanie momentu substancionalizmu pri sledovaní negácie vo vývoji kategórií priestoru, času a pohybu v dejinách filozofického myslenia, ktorý nadobúda podľa neho formu Svetového poľa. Treba poukázať na to, že autor uvádza zaujímavé momenty vo vývoji kategórií priestoru, času a pohybu. Domnievame sa, že nepochybne zaujímavé impulzy, ktoré sú obsiahnuté v tretej časti práce, po adekvátnej filozofickej analýze mohli by viesť k novým záverom o povahe priestoru, času a pohybu.

Emil Dragúň

VÝZNAM SLOVA AKO POJEM?

F. KOVÁCS, *Lingvistické štruktúry a lingvistické zákony*

Roku 1971 vyšla v Budapešti v anglickom jazyku kniha maďarského autora Ferenca Kovácsa pod názvom *Linguistic Structures and Linguistic Laws* (Lingvistické štruktúry a lingvistické zákony). V knihe sa autor zaoberá problematikou znaku, významu, pojmu a ďalšími otázkami, ktoré majú veľký význam pre pochopenie dorozumievania, komunikácie, vzťahu jazyka a myslenia, ako aj pre správne teoretické objasnenie mnohých otázok jazykovedy a filozofie.

Jedna časť knihy (s. 114–120) sa osobitne zaoberá aj vzťahom významu slova k pojmu. Autor sa celkove prikláňa ku koncepcii, ktorá stotožňuje význam slova s pojmom. Keďže ide o závažnú

teoretickú i praktickú otázku, uvedieme k tejto koncepcii niekoľko pripomienok.

Dôsledkom tejto koncepcie by bolo, že malé dieťa už pri osvojovaní si prvých slov pracuje s pojmami, že odráža podstatné a všeobecné vlastnosti predmetov. Tak isto by sme museli pripustiť, že ľudia už v dávnom praveku používali pojmy.

Uvedená koncepcia odporuje aj známym poznatkom jazykovedy o homonymii, synonymii a polysémii mnohých výrazov. V jazyku je nemálo výrazov, ktoré sú veľmi dôležité pre dorozumievanie, no pritom vôbec nie sú pojmami. Príčina, podmienka, možnosť, čas, priestor sú pojmy, ale výrazy ako prečo, preto, keby, keď, azda, nech, tak, veď, tu — nie sú

pojmy, i keď majú jasný lexikálny význam. (Jazykoveda rozlišuje lexikálny a gramatický význam slov!)

Ďalej možno pripomenúť, že na vyjadrenie niektorých pojmov treba použiť viac slov. Ako príklad uvedieme: hmotný bod, inerciálna sústava, výrobné náklady, zubný kaz, zápal mozgových blán.

Z uvedených pripomienok vyplýva, že nie je správne vo všetkých prípadoch stoťožňovať význam slov s pojmami, že vzťah jazyka a myslenia nie je vzťahom jednoznačného paralelizmu, izomorfizmu.

Je bežnou skúsenosťou prekladateľov, že niekedy nie je možné vystihnúť zmysel textu doslovným prekladom výrazov z východiskového do cieľového jazyka, že takmer každý jazyk má isté ustálené frazeologické spojenia, ktoré sa nedajú doslovne prekladať do iných jazykov. K tomu možno

ešte pripomenúť, že okrem spisovného jazyka existujú nárečia, slangy a rôzne špeciálne žargóny.

K zjednodušovaniu môže zvädzať aj autorovo tvrdenie, že procesy myslenia sú v podstate lingvistické procesy (s. 152). Musíme pripustiť, že matematici, konštruktéri, projektanti myslia a že časť ich myslenia nemá lingvistický charakter. Okrem toho autorovmu tvrdeniu odporujú aj niektoré známe výskumy rudimentov myslenia u zvierat.

Autor knihy správne konštatuje, že genetický monizmus jazyka a myslenia nemožno vysvetliť ako totožnosť jazyka a myslenia. Cieľom našich poznámok bolo na základe tejto myšlienky podať diferencovanejší výklad niektorých v knihe preberaných otázok.

J. Švihran

ANGLICKÁ BURŽOÁZNA FILOZOFIA 20. STOROČIA

A. S. BOGOMOLOV, Anglijskaja buržuaznaja filosofija XX. veka

Pred marxistickými historikmi filozofie stojí v súčasnosti, avšak nielen teraz, aktuálna úloha zhodnotiť súčasnú buržoáznu filozofiu vcelku a jednotlivé jej prúdy osobitne. Tento kritický pohľad musí byť založený na poznaní všetkého materiálu, ktorý buržoázna filozofia predstavuje, a na princípe kritickej konfrontácie týchto prúdov z pozície marxistickej filozofie.

Prehliadka literatúry venovanej tejto aktuálnej problematike nás neuspokojuje. Napokon, nedostatok skutočne kvalitných prác je zrejmy. Niet však principiálne dôvodov byť skeptickým, pretože máme k dispozícii veľké množstvo prác sovietskych filozofov, väčšinou vyhovujúcich všetkým kritériám náročnosti. Reprezentatívnou prácou tohto druhu je monografia, ktorej recenziu predkladáme.¹

Anglická buržoázna filozofia 20. storočia od známeho sovietskeho historika filo-

zofie A. S. Bogomolova je článkom v celej sérii prác venovaných rozboru súčasnej nemarxistickej filozofie v hlavných kapitalistických štátoch. Sovietski filozofi postupujú v tejto kritickej práci troma spôsobmi. Predovšetkým je to práve spomínaný spôsob rozboru filozofie v jednotlivých krajinách (nami recenzovaná kniha je ukážkou tohto spôsobu), po druhé vydávajú zväčša kolektívne práce syntetického charakteru (napr. kniha *Sovremennaja buržuaznaja filosofija* od A. S. Bogomolova, J. K. Melvila, I. S. Narského, Moskva 1972, 656 s.) a po tretie uverejňujú množstvo kritických analýz jednotlivých filozofických prúdov a filozofov. Výsledkom celej tejto publikačnej aktivity sovietskych filozofov je mozaika, ktorá umožňuje utvoriť si správny obraz o súčasnej buržoáznej filozofii.

Recenzovaná kniha predstavuje vyda-

¹ BOGOMOLOV, A. S.: Anglijskaja buržuaznaja filosofija XX veka, vyd. Mysl, Moskva 1973, 318 s.